

Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži

**NACIONALNA OBITELJSKA
POLITIKA REPUBLIKE HRVATSKE**

(Sažeta verzija)

Zagreb, siječanj 2003. godine

S A D R Ź A J

Uvod	3
Obitelj u hrvatskom društvu	4
Hrvatska obiteljska politika	7
Prijedlog mjera obiteljske politike	11
Zaključak	14

UVOD

Dokument «Nacionalna obiteljska politika» nastao je na osnovi Programa Vlade Republike Hrvatske za razdoblje 2000.-2004. godine. U tom Programu istaknuto mjesto zauzima skrb za djecu, mlade i obitelj.

Izrada dokumenta «Nacionalna obiteljska politika» povjerena je Državnom zavodu za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži. U Državnom zavodu formirana je Radna skupina sastavljena od stručnjaka Zavoda te vanjskih suradnika, mahom sveučilišnih profesora. Voditelj Radne skupine za izradu dokumenta o obiteljskoj politici bio je prof. dr. sc. Vlade Puljiz s Pravnog fakulteta u Zagrebu.

Članovi Radne skupine priredili su individualne priloge o pojedinim temama na osnovi kojih je napravljen opsežan dokument o obiteljskoj politici. Taj dokument pod naslovom «Nacionalna obiteljska politika» podržan je u Hrvatskom saboru 2. listopada 2002. godine, a Vlada Republike Hrvatske usvojila ga je 16. siječnja 2003. godine. Publikacija pod istim imenom, s uvodnikom ministra rada i socijalne skrbi Davorka Vidovića, objavljena je u prosincu 2002. godine.

Ovdje dajemo sažetu verziju «Nacionalne obiteljske politike», ograničavajući se na osnovne podatke i zapažanja koja ona sadrži o hrvatskoj obitelji, obiteljskoj politici te na pregled mjera koje se u obiteljskoj politici predlažu za naredno razdoblje.

OBITELJ U HRVATSKOM DRUŠTVU

(1) U Hrvatskoj, kao i u drugim europskim zemljama, obitelj zauzima prvo mjesto u hijerarhiji društvenih vrijednosti. Obitelj je temeljna društvena jedinica, ona je privilegirano područje zajedništva i ishodište čovječnosti. Stoga društvo obitelji treba posvećivati posebnu pažnju i pružati joj potporu u obavljanju njenih funkcija.

Istraživanje obavljeno 1999. godine u okviru europskog istraživanja vrijednosti pokazalo je kako ispitanici u Hrvatskoj vrednuju obitelj u odnosu na druge vrijednosti kao što su posao, prijatelji i poznanici, slobodno vrijeme, politika i religija. Prema aritmetičkoj sredini rangova obitelj je među svim tim vrijednostima bila na prvom mjestu: imala je 1,22 poena, posao 1,57, prijatelji i poznanici 1,65, slobodno vrijeme 1,85, religija 2,03. Posljednja je na toj ljestvici vrijednosti kod ispitanika bila politika s 2,83 poena. Optimizam pobuđuje rezultat ovog istraživanja prema kojem je gotovo 83,4% ispitanika zadovoljno ili pretežno zadovoljno svojim obiteljima.

Jedno istraživanje mladih u dobnoj skupini 15-28 godina iz 1999. godine pokazalo je da oni na prvo mjesto stavljaju materijalni položaj, a na drugo privatnost. Na posljednjem mjestu po važnosti je za mlade ispitanike bilo «političko potvrđivanje». Porast značenja vrijednosti, posebno onih vezanih uz materijalni položaj, istraživači pripisuju ekonomskoj krizi u hrvatskom društvu. Mladi ljudi su se socijalizirali u kontekstu ekonomske krize i suženih životnih perspektiva. Stoga se oni sve više oslanjaju na institucije i vrijednosti koje smatraju čvršćim, a to su obitelj, rad i novac.

Promjene koje su zahvatile obitelj, a koje se ogledaju kroz smanjenje broja članova, sve veće zapošljavanje žena, pluralizaciju obiteljskih oblika, individualizaciju članova obitelji, porast broja samačkih kućanstava, nisu, dakle, ugrozili obitelj kao temeljnu vrijednost. Kod pripadnika mladih naraštaja samo se promijenila percepcija, kao i očekivanja od obitelji. Stoga nije uputno iz smanjenja broja članova obitelji i pluralizacije obiteljskih oblika izvlačiti brzoplete zaključke o krizi obitelji koja vodi njenom dramatičnom slabljenju, maltene raspadu.

(2) Hrvatska posljednjih godina prolazi kroz duboku demografsku recesiju. Istovremeno se, doduše sporije nego u drugim europskim zemljama, mijenja obiteljska struktura. Bitan indikator tih promjena je povećanje neobiteljskog sektora i porast broja nepotpunih obitelji.

U devedesetim godinama Hrvatska je prvi put u svojoj povijesti imala negativne stope prirodnog priraštaja. Tako je u 2000. godini bilo 6,5 tisuća više umrlih nego rođenih.

Demografski deficit postao je upadljiv od 1998. godine, kada se u ukupni prirodni priraštaj više nije uračunavao prirodni priraštaj naših građana u inozemstvu, koji je činio oko četvrtinu ukupnog hrvatskog prirodnog priraštaja.

O pogoršanju demografske situacije svjedoči kretanje totalne stope fertiliteta. Ta je stopa opala s 1,63 u 1990. godini na 1,38 u 1999. godini. Što se tiče mortaliteta dojenčadi, godine 1990. na tisuću živorođene djece do godine dana života mortalitet je bio 10,7 promila, a 2000. godine 7,3 promila. U tome Hrvatska u odnosu na druge postsocijalističke zemlje zaostaje jedino za Slovenijom i Češkom, ali je ispred drugih postsocijalističkih zemalja.

Što se tiče obiteljske strukture u Hrvatskoj se povećava broj obitelji bez djece, a isto tako i broj jednoroditeljskih obitelji. Udio jednoroditeljskih obitelji iznosio je 1971. godine 11,5%, 1991. godine 12,4%, a 2001. godine 15,0%. U istom razdoblju broj brakova bez djece narastao je od 24,8% u 1971. godini na 27,1% u 1991., odnosno na 27,0% u 2001. godini. Od ukupnog broja kućanstava 20,8% bilo je samo s jednim članom.

U razdoblju 1950.-1954. godine prosječno je godišnje sklapano 38.094 braka, a u razdoblju 1995.-1997. godine 24.499 brakova. Međutim, 1999. godine sklopljeno je 23.778, a 2000. godine samo 22.017 brakova. U porastu je i prosječna dob prilikom sklapanja braka; kod žena je 1980. godine ta dob iznosila 22,1 godinu, 1990. godine 23,1, a 2000. godine 25,3 godine.

Udio razvedenih u ukupnom broju sklopljenih brakova u razdoblju 1985.-1989. godine iznosio je 18,3%, u razdoblju 1990.-1994. godine 19,6%, da bi u razdoblju 1995.-1999. godine taj udio pao na 16,0%. U 2000. godini udio razvedenih u ukupnom broju sklopljenih brakova povećao se na 20,4%. Međutim, podatak za 2001. godinu kazuje da se udio razvedenih brakova povećao na 24,5%.

Spomenimo da je 1980. godine u Hrvatskoj rođeno 5,1%, 1985. godine 5,9%, 1990. godine 7,0%, 1995. godine 7,5%, a 2000. godine 9,0% djece izvan braka. Usporedbe radi 2000. godine u Poljskoj se rodilo 12,1%, u Slovačkoj 18,3%, u Češkoj 21,8%, u Mađarskoj 29,0%, a u Sloveniji 37,1% djece izvan braka

Općenito možemo reći da se hrvatska obiteljska struktura relativno sporo mijenja i da zadržava dosta tradicionalnih obilježja. Teški egzistencijalni uvjeti razlogom su zašto mnogi parovi i dalje žive u bračnim zajednicama koje bi inače napustili, jer za njih više ne predstavljaju poželjan životni okvir. Istovremeno, brojni indikatori upozoravaju na postupnu transformaciju obiteljske strukture. Obitelji se, dakle, održavaju, ali je upadljiv zastoj u

stvaranju novih obitelji. Stoga u Hrvatskoj sve više raste neobiteljski sektor. Može se predvidjeti da će se, usporedo s gospodarskim rastom i poboljšanjem prilika u društvu, obiteljska struktura sve više mijenjati i da će se u tom pogledu Hrvatska priključiti europskim trendovima.

(3) U Hrvatskoj se povećava udio zaposlenih žena u ukupnom broju zaposlenih. Ipak, žene su u nepovoljnijem položaju na tržištu rada. S obzirom na to da Hrvatska dugoročno teži ostvariti model dvohraniteljske obitelji, sve važnije postaje usklađivanje obiteljskog i vanjskog rada, što je jedan od prioriteta obiteljske politike.

U Hrvatskoj je 1953. godine u društvenom sektoru od svih bilo zaposlenih 25% žena, a 1980. godine 39%. U razdoblju 1991. do 2000. godine udio žena u ukupnom broju zaposlenih povećao se od 43,1% na 45,5%. Indikativno je da se u razdoblju gospodarske i socijalne krize u devedesetim godinama broj zaposlenih muškaraca smanjio za 16,0%, a žena za 7,1%. To se može objasniti činjenicom da je u doba krize žene «zaštitila» njihova segregacija u zaposlenosti. Drugim riječima, koncentracija zaposlenih žena u javnom sektoru bila je prednost, budući da je javni sektor manje osjetljiv na cikličke promjene u odnosu npr. na industriju i građevinarstvo, gdje većinu zaposlenih čine muškarci.

Ipak, žene su na tržištu rada u nepovoljnijem položaju. Stope nezaposlenosti žena su više, a stope aktivnosti niže. Nadalje, postoji koncentracija zaposlenih žena u relativno malom broju (uglavnom uslužnih) djelatnosti, njihova struktura prema stručnoj spremi je lošija, a nezaposlenost dugotrajnija. Žene se općenito tretiraju kao sekundarna radna snaga, pa se shodno tome ženska nezaposlenost smatra manje značajnim problemom od muške nezaposlenosti.

U Hrvatskoj se sada dosta raspravlja o fleksibilnom zapošljavanju, pa se u tom smislu pripremaju značajne promjene zakona. U javnosti, naročito od strane sindikata, iskazuje se dosta protivljenja mjerama fleksibilizacije zaposlenosti. S druge strane, fleksibilni oblici rada već su u velikoj mjeri prisutni kako u neslužbenom tako i u službenom gospodarstvu. Sa stajališta obiteljskih odnosa i obiteljske politike bilo bi važno da razni oblici neformalnog rada dobiju formalni status i da se tako ojača socijalna stabilnost obitelji. Usklađivanje rada i obitelji u velikoj će mjeri ovisiti upravo o načinu na koji će nova, fleksibilna struktura rada biti legalizirana i povezana s reformama u sustavima socijalne sigurnosti.

U Hrvatskoj je, dakle, potrebno otvoriti raspravu o usklađivanju rada i obitelji, kao i pripremiti mjere koje će to usklađivanje olakšati. U nas već ima dosta obitelji u kojima su

zaposlena oba roditelja, a u budućnosti treba očekivati porast njihova broja. Nadalje, znatno se promijenila struktura rada, što znači da je nekadašnja stabilna zaposlenost ustupila mjesto raznim oblicima atipičnog, fleksibilnog rada. U rasprostranjenoj neformalnoj ekonomiji u najvećoj mjeri prevladavaju fleksibilni oblici rada.

HRVATSKA OBITELJSKA POLITIKA

4. Promjene u obiteljskoj politici Hrvatske u razdoblju od stjecanja nezavisnosti treba povezati s društvenim kontekstom u kojem su se one događale. Taj je kontekst posljednjih desetak godina obilježen ratom i tranzicijom, a u posljednjem razdoblju prilagodbom globalizacijskim procesima, a naročito očekivanim europskim integracijama.

U prvom razdoblju 1990.-1995. godine obiteljska je politika bila u sjeni ratnih političkih, ekonomskih i socijalnih zbivanja. Drastičan pad BDP-a, ratne žrtve i štete, povećanje nezaposlenosti i veliki broj izbjeglica i prognanika, utjecali su na naglo pogoršanje životnog standarda hrvatskih građana. U takvim okolnostima Vlada je 1993. godine usvojila Socijalni program kojim je dodatnim mjerama nastojala ublažiti tešku socijalnu situaciju i pomoći najugroženijim slojevima stanovništva. U primjeni Socijalnog programa zamjetnu su ulogu odigrale domaće i međunarodne humanitarne organizacije, koje su utemeljile kasniji razvoj civilnog socijalnog sektora. Obiteljska je politika, dakle, bila dio ratne socijalne politike podređene tadašnjim nacionalnim prioritetima.

Drugo je poratno razdoblje koje traje od 1996. godine do 2000. godine. Karakteristično je po tome što se tada formulira dugoročnim nacionalnim ciljevima prilagođena obiteljska politika. Nacionalni program demografskog razvitka, donesen 1996. godine, najvažniji je strateški dokument obiteljske politike iz tog razdoblja. On sadrži vrlo ambiciozan prijedlog mjera populacijske politike. Taj Program obilježava normativni optimizam, retradicionalizacija te snažno izraženi pronatalizam. Tako se u Nacionalnom programu demografskog razvitka predlaže vrlo izdašna shema dječjih doplata. Nadalje, predviđaju se neobično povoljni stambeni krediti za mlade bračne parove, porezne olakšice za djecu, oslobođenje od plaćanja participacije za pohađanje vrtića i jaslica za obitelji s troje i više djece, trogodišnji rodni dopust za majke s troje i više djece, status plaćenog roditelja-odgajatelja itd. Glavne mjere sadržane u Nacionalnom programu, prije svega zbog nedostatka sredstava, nikad nisu primijenjene; ostale su na razini proklamacija.

Treće razdoblje u obiteljskoj politici koincidira s promjenom vlasti nakon izbora u siječnju 2000. godine. Hrvatska je u to vrijeme još uvijek u teškoj ekonomskoj i socijalnoj situaciji. Radi poboljšanja ekonomskog stanja Vlada provodi program štednje i restrikcija koje preporučuju međunarodne financijske institucije, kao što su Međunarodni monetarni fond i Svjetska banka. Na dnevnom su redu reforme sustava socijalne sigurnosti, kao što su mirovinski i zdravstveni sustav, ali i sustav socijalne skrbi. U jesen 2001. godine izvršena je revizija socijalnih prava, uključujući i obiteljska prava. Javnost je posebnu osjetljivost pokazala na indikatore o regresivnim demografskim trendovima, pa svako smanjivanje potpora djeci i obitelji izaziva nepovoljne reakcije. Može se reći da je društvena kriza, spori gospodarski rast, visoka stopa nezaposlenosti te nezadovoljstvo građana životnim standardom i prilikama u društvu, osnovni kontekst unutar kojeg treba interpretirati aktualnu obiteljsku politiku Hrvatske. Istovremeno je to vrijeme priprema za sljedeće razdoblje kada će se u obiteljskoj politici razviti novi pristupi, posebno u području usklađivanja obiteljskih obveza i zaposlenosti te obiteljskih usluga.

(5) Među ključnim instrumentima obiteljske politike je porodni i roditeljski dopust. U tom je pogledu u posljednje vrijeme došlo do promjena. Roditeljski su dopusti skraćeni za jedne, ali su istovremeno prošireni na druge kategorije roditelja.

Plaćeni porodni i roditeljski dopust do godine dana života djeteta nasljeđe je socijalističkog razdoblja. Novi Zakon o radu iz 1995. godine potvrđuje dotadašnja prava majki, kao što su poslovi na kojima trudnica i majka koja doji dijete ne smije raditi, zabranu nejednakog postupanja prema trudnicama itd. Potvrđivanje tih prava u nezavisnoj Hrvatskoj bilo je važno u situaciji visoke nezaposlenosti, čestih kršenja radničkih prava tijekom privatizacije, neučinkovite sudske zaštite zaposlenika i slično.

Zakonom je propisano pravo na obvezni plaćeni porodni dopust od 28 do najviše 45 dana prije očekivanog poroda, a koji traje do navršenih šest mjeseci života djeteta. Nakon obveznog porodnog dopusta može se koristiti roditeljski dopust do jedne godine života djeteta. Žena može raditi polovicu radnog vremena do prve godine života djeteta, a pravo na porodni dopust ima i otac. Nakon godine dana jedan od roditelja ima pravo koristiti neplaćeni porodni dopust do tri godine života djeteta. Kada se pak radi o djeci s poteškoćama u razvoju roditelji mogu koristiti dodatna prava vezana uz skrb o takvoj djeci.

Novina u Zakonu o radu propisano je pravo na plaćeni trogodišnji porodni dopust u slučaju rođenja blizanaca, trećega i svakog sljedećeg djeteta. Pravo na plaćeni porodni dopust

prošireno je 1996. godine na nezaposlene majke te na majke koje obavljaju samostalnu djelatnost, ali samo ako rode blizance, odnosno treće i svako sljedeće dijete.

Pred kraj 2001. godine Hrvatski je sabor usvojio promjene u nekoliko zakonskih propisa koji se tiču obiteljske politike. Ukinuto je pravo na porodni (roditeljski) dopust nezaposlenih majki do treće godine života djeteta u slučaju rođenja blizanaca, trećeg i svakog sljedećeg djeteta. Istovremeno, uvedeno je pravo na jednake porodne naknade za nezaposlene majke za svako rođeno dijete do šest mjeseci starosti, a ne samo za nezaposlene majke koje rode blizance, troje i više djece, kako je to ranije bilo. Ipak, porodna je naknada za nezaposlene majke relativno niska. Nadalje, ukinut je trogodišnji porodni (i roditeljski) dopust zaposlenih majki u slučaju rođenja blizanaca, troje i više djece. Umjesto toga, predviđeno je pravo na dvogodišnji porodni dopust u slučaju rođenja blizanaca. Zadržano je pravo na neplaćeni trogodišnji roditeljski dopust zaposlenih roditelja.

U svakom slučaju, bilo je dosta promjena u zakonskim odredbama o porodnim i roditeljskim dopustima. S obzirom na očekivanu fleksibilizaciju zaposlenosti u narednom će razdoblju biti još promjena u tom području.

(6) Dječji doplatci i poreske olakšice također su važan instrument obiteljske politike. Propisi o njima često su se mijenjali, a posljednjim zakonskim promjenama došlo je do izvjesnih restrikcija prava na dječje doplatke, ali i do proširenja prava na nove kategorije djece.

Pravo na dječje doplatke također je naslijeđeno iz razdoblja socijalizma. Novi je sustav dječjih doplataka u primjeni od 1. siječnja 2002. godine. Najvažnija je promjena da su dohodovni cenzusi za ostvarivanje prava na dječje doplatke pooštreni u odnosu na one prethodne. Utvrđen je prag od 40% i 20% proračunske osnovice, a dječji doplatak iznosi 9% za prvu i 5% proračunske osnovice za drugu kategoriju korisnika. Ukinuto je povećanje doplatka za treće i svako sljedeće dijete. Međutim, sva su djeca, bez obzira na status roditelja izjednačena, pa svi mogu primati doplatak samo temeljem dohodovnog cenzusa. Djeca imaju pravo na doplatak do 15. godine, odnosno do 19. godine u slučaju da pohađaju redovnu srednju školu (do 21. godine djeca oštećenog zdravlja ako se školuju, odnosno do 27. godine djeca teže oštećenog zdravlja). Drugim riječima, ukinuto je ranije pravo dječjeg doplatka za redovite studente.

Prema aktualnom Zakonu o porezu na dohodak, koji se primjenjuje od siječnja 2001. godine, svaki porezni obveznik ima pravo na 1.250 kuna mjesečnog poreznog odbitka, a

odbitak se uvećava ovisno o broju uzdržavanih članova obitelji. Za bračnog partnera i ostale uzdržavane članove obitelji, te za prvo dijete, taj odbitak iznosi 0,5 osnovnog odbitka (tj. 625 kuna). Za drugo dijete odbitak iznosi 0,7 osnovnog odbitka, treće 1,0, četvrto 1,4, peto 1,9, a za svako dijete iznad tog broja osnovni odbitak progresivno se povećava. Visina poreznih olakšica ovisi o tome koji iznos primanja ostvaruju korisnici te obiteljske olakšice, odnosno ovisno o tome koliki porez plaća dotična osoba. Tako će, primjerice, porezni obveznik koji je ostvario 2.500 kuna dohotka mjesečno za prvo dijete koristiti 93,75 kuna porezne olakšice, za dvoje 131,25 kuna, a za troje i više djece 187,50 kuna. Ako porezni obveznik ostvari dohodak od 6.000 kuna, porezna mu olakšica za jedno dijete iznosi 156,25 kuna, za dva djeteta 218,75, za tri 312,50, za četiri 437,50 te 581,25 kuna za petero djece.

Dakle, o visini dohotka poreznih obveznika ovisi njihov iznos poreznih olakšica. Prema tome, osobe s nižim dohotkom od onog na kojeg se primjenjuje osobni porezni odbitak ne mogu koristiti ovu poreznu olakšicu. Porezni obveznik s više uzdržavane djece (i drugih članova obitelji) ima manju poreznu osnovicu, jer se osobni odbitak odnosi na uzdržavane članove obitelji, bez obzira na visinu zarade. U pitanju je mjera kojom se postiže neizravni socijalni učinak, a ne socijalno davanje u užem smislu riječi kao što je to, primjerice, doplatak za djecu. Stoga se može zaključiti da porezne olakšice za djecu nisu socijalno pravedne i da, za razliku od dječjih doplataka, pogoduju imućnijim socijalnim kategorijama, pa ih stoga treba preispitati.

(7) Hrvatska ima slabo razvijene usluge za djecu i obitelj. Istovremeno, Hrvatska mora, radi promicanja dvohraniteljskog modela obitelji i zapošljavanja žena, poduzeti mjere s ciljem usklađivanja obiteljskih obveza i zaposlenosti. To podrazumijeva širenje postojećih i razvoj novih oblika uslužnih institucija za obitelj i djecu.

Prema podacima za školsku 2000./2001. godinu u Hrvatskoj je u jaslicama (do 3 godine) bilo smješteno 14.790 ili 15% djece. U vrtićima (od 3 do 7 godina) iste je godine bilo smješteno 71.453 ili 35% djece. Od toga u dobi od 3 do 4 godine 16.728, u dobi od 4 do 5 godina 20.029, u dobi 5-6 godina 20.659, u dobi 6-7 godina 13.816 i u dobi iznad 7 godina 221 dijete.

Ukupno su u jaslice i vrtiće bila smještena 86.243 djeteta. Uglavnom se radilo o djeci zaposlenih roditelja, dok su ostalo bila djeca nezaposlenih, umirovljenika i seljaka.

Predškolske ustanove za djecu čine dio obveznog javnog programa kojeg financiraju jedinice lokalne samouprave. Stručnu kontrolu obavlja Ministarstvo prosvjete i sporta, što znači da se u tim ustanovama primjenjuju na nacionalnoj razini utvrđeni pedagoški standardi predškolskog odgoja.

U Hrvatskoj djeluju 292 javna vrtića u vlasništvu jedinica lokalne samouprave, 45 privatnih vrtića za djecu koje su osnovale vjerske zajednice, 80 privatnih vrtića koje drže pravne i fizičke osobe. Usprkos zakonskim mogućnostima za osnivanje privatnih vrtića, mnoge obitelji nisu mogle zadovoljiti potrebe za smještajem djece u vrtiće. Stoga se može reći da je povećanje broja ustanova za djecu, odnosno povećanje obuhvata djece organiziranom predškolskom skrbi i odgojem, prioritetno područje razvoja obiteljske politike u Hrvatskoj.

Treba dodati da se obiteljska politika ne može svesti samo na mjere podrške djeci i obitelji o kojima je ovdje bilo riječi. Postoje, naime, druga područja i načini putem kojih država i društvo pomažu obiteljima i djeci. Mislimo na zdravstvenu, obrazovnu, stambenu politiku, politiku zapošljavanja i slično. Jedino kompleksnim i međusobno povezanim mjerama može se za obitelj i djecu stvoriti «prijateljsko društveno okruženje» na kojem se temelji moderna obiteljska politika. Upravo vodeći računa o tome koncipiran je prijedlog mjera obiteljske politike koji čini drugi dio ovog dokumenta, a koji ovdje dajemo u osnovnim naznakama.

PRIJEDLOG MJERA OBITELJSKE POLITIKE

Prijedlog mjera obiteljske politike sadržan u ovom dokumentu usmjeren je na demografska kretanja, tržište rada i obitelj, usluge obitelji, afirmaciju roditeljstva, zdravstvenu zaštitu roditelja, dojenčadi i male djece, obiteljske povlastice, obiteljskopравnu zaštitu obitelji i djece te na organizaciju obiteljske politike. Ovdje ćemo ukazati na osnovni sadržaj tih mjera.

Demografska kretanja

U dokumentu se predlaže redefiniranje populacijske politike polazeći od uvida u demografske procese. Populacijska se politika većim dijelom oslanja na obiteljsku politiku, ali se po ciljevima i mjerama od nje ipak razlikuje. Demografska je politika usmjerena na

poboljšanje reprodukcije stanovništva, pa zato ovisi o ukupnom ekonomskom i socijalnom kontekstu. Ovdje se predlažu produbljena demografska istraživanja kao i mjere u području stambene politike, kojima će se pomoći u rješavanju stambenih problema obiteljima s više djece. To će se činiti pomoću stambenih kredita ili pak poreznih stambenih olakšica.

Obitelj i tržište rada

Autori dokumenta predlažu više mjera u području profesionalne izobrazbe, osposobljavanja za deficitarna zanimanja te poticanja ženskog poduzetništva, sve s ciljem boljeg i kvalitetnijeg zapošljavanja žena. Također se govori o mjerama radi suzbijanja i legalizacije rada u «sivoj ekonomiji». Posebno je važan neformalni rad u području obiteljske skrbi i skrbi o djeci. To podrazumijeva pravno uređenje rada u kući, poticanje razvoja obiteljskog poduzetništva te razne oblike fleksibilizacije rada koji su prilagođeni obitelji i skrbi o djeci.

Usluge namijenjene obitelji

Već je rečeno da su usluge namijenjene obitelji u nas slabo razvijene i da je mnogo obitelji koje ih ne mogu koristiti. Zato se predlaže širenje mreže predškolskih ustanova i programa kojima će cilj biti svestrani razvoj djece. Značajna je uloga namijenjena obiteljskim centrima kao multifunkcionalnim ustanovama koje ostvaruju različite programe za djecu, roditelje te za druge članove obitelji. Predviđa se i razvoj izvaninstitucionalnih oblika skrbi o maloj djeci, programa za djecu s posebnim potrebama te skrbi o nemoćnim i starijim osobama. U skrbi o starijim osobama prednost se daje izvaninstitucionalnim oblicima, prvenstveno davanju usluga kod kuće i u životnoj sredini korisnika.

Afirmacija uspješnog roditeljstva

Radi se o mjerama koje se odnose na informiranje i edukaciju roditelja, poticaje za ostvarenje programa civilnih udruga, nastavne programe koji uključuju edukaciju o obitelji, partnerstvu, roditeljstvu i slično. Posebna je točka u dokumentu posvećena afirmaciji partnerstva i razvoju demokratske kulture u obitelji. Obiteljska politika treba, dakle, pridonijeti stvaranju prijateljskog socijalnog okruženja koje će obitelji pomoći u rješavanju raznih problema, prvenstveno problema vezanih uz razvoj djece.

Zdravstvena zaštita roditelja, dojenčadi i male djece

U dokumentu se predlažu mjere unapređenja zdravstvene zaštite djece, posebno mjere za zaštitu novorođenčadi. Nadalje, govori se o mjerama poboljšanja zaštite zdravlja žena, naročito u razdoblju trudnoće i poroda, o preventivnim akcijama očuvanja i poboljšanja zdravlja ženske djece te o programima edukacije liječnika i drugog medicinskog osoblja vezanih uz zdravstvenu zaštitu obitelji.

Obiteljske povlastice

U predloženim mjerama naglasak je na očuvanju sadašnjih obiteljskih povlastica, posebno porodnih i roditeljskih dopusta, naknada za dopuste, dječjih doplataka i slično. U pogledu roditeljskog dopusta predlaže se njegovo proširenje i fleksibilizacija. To spada u široki sklop mjera prilagodbe vanjskog rada obiteljskim obvezama. Nadalje, u dokumentu se predlaže afirmacija očinskog dopusta, odnosno intenzivnije uključivanje očeva u skrb o djeci. Cilj je da se što više ujednače prava žena i muškaraca s obzirom na vrijeme provedeno na obiteljskim dopustima. Predlaže se usklađivanje poreskih olakšica na način da se one izjednače za razne kategorije obitelji, a ne da favoriziraju obitelji s višim prihodima, kao što je to sada slučaj. Radi bolje informiranosti predlaže se modifikacija sustava obiteljskih povlastica, koje su sad razasute po raznim pravnim propisima, pa su stoga nepregledne i slabije dostupne za korisnike.

Obiteljskoppravna zaštita obitelji i djece

U sklopu mjera obiteljskoppravne zaštite djece i obitelji predlaže se prijenos nadležnosti sa centara za socijalnu skrb na sudove kada je u pitanju sudska zaštita članova obitelji, odnosno zaštita prava djece. Isto tako, predlaže se usvajanje pravnih normi kojima će se utvrditi prava na zaštitu od obiteljskog nasilja. Posebna se važnost pridaje osnivanju fonda za uzdržavanje, što znači da bi država preuzela isplaćivanje naknade za uzdržavanje djece, a državna bi tijela u daljnjem postupku provodila naplatu uzdržavanja od obveznika. Vrijedan je i prijedlog o novom pravnom uređenju reproduktivnih prava, na što upućuje suvremeni razvoj medicine i biomedicine.

Organizacija obiteljske politike

Budući da obiteljska politika objedinjava različite aspekte drugih politika (obrazovanja, zdravstvene zaštite, zapošljavanja, stambene politike, socijalne politike) predlaže se da Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži postane institucija kreiranja, koordiniranja i evaluacije obiteljske politike. U postupku ostvarenja obiteljske politike predlažu se pilot-projekti za testiranje i evaluaciju pojedinih mjera. Krajnji rok za provedbu u ovom dokumentu predviđenih mjera obiteljske politike je 2007. godina.

ZAKLJUČAK

Demografske procese i promjene u obiteljskoj strukturi te u obiteljskoj politici treba interpretirati u kontekstu ratnih prilika i postsocijalističke tranzicije u razdoblju nakon stvaranja neovisne hrvatske države početkom devedesetih godina. Hrvatska je tada doživjela izrazitu demografsku recesiju, o kojoj svjedoči pad broja stanovnika, smanjene stope prirodnog priraštaja i fertiliteta te drugi vitalni pokazatelji. Bilo je i promjena u strukturi obitelji, ali znatno manjih od onih u drugim zemljama s kojima se Hrvatska obično uspoređuje. U prvim godinama nakon rata u ključnim dokumentima o obiteljskoj politici bila je prisutna tendencija retradicionalizacije obiteljskih odnosa. No u stvarnom životu ta nastojanja nisu imala rezultata. Hrvatska je uglavnom očuvala osnovne instrumente obiteljske politike, ali je ostala na niskoj razvijenosti obiteljskih usluga.

Obiteljska politika koja je definirana u ovom dokumentu ide ususret promjenama u društvu i u obitelji. Njezino osnovno polazište je daljnja demokratizacija obitelji koja podrazumijeva ravnopravnost spolova i bračno partnerstvo, obrazovanje i zapošljavanje žena te, što je posebno važno, dvohraniteljski model obitelji. To podrazumijeva niz mjera radi usklađivanja obiteljskih i radnih obveza kojih do sada i nije bilo ili nije ih bilo u dovoljnoj mjeri. To u prvom redu podrazumijeva fleksibilizaciju roditeljskih dopusta, a posebno razvoj i diversifikaciju usluga za obitelj. Te se mjere razrađuju u drugom dijelu dokumenta o obiteljskoj politici. Njih će trebati postupno, u skladu s mogućnostima društva, razvijati u okviru modela kombinirane obiteljske politike, koja, pored države, uključuje udruge civilnog društva, privatni sektor, kao i druge moguće aktere, prije svega u lokalnoj sredini. Moderna obiteljska politika kojoj Hrvatska teži podrazumijeva izgradnju «obitelji prijateljske okoline». To zahtijeva velike napore društva, no drugog puta u stvari nema.